

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การจัดการฟาร์มโคนมในระบบการเลี้ยงทั่วไปและระบบการเลี้ยงตามมาตรฐานปศุสัตว์อินทรีย์ในอำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี” ผู้วิจัยสามารถ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะตามลำดับดังนี้

1. สรุปการวิจัย

สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

1.1 เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในระบบการเลี้ยงทั่วไป พบว่า มีอายุช่วง 31-50 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษามากที่สุด ประสบการณ์การเลี้ยงเฉลี่ย 11.7 ปี นิยมเลี้ยงโคนมสายพันธุ์ลูกผสมโฮลสไตน์-ฟรีเชียน มีพื้นที่ฟาร์มเฉลี่ย 1,057.3 ตารางวา (1 ไร่ เท่ากับ 400 ตารางวา) ฟาร์มสร้างตามมาตรฐานฟาร์มโคนม เน้นสร้างโรงเรือนแม่โครีดนม เลี้ยงโคด้วยอาหารข้นและอาหารหยาบ รีดนมแม่โคด้วยเครื่องรีดนม มีตรวจสอบคุณภาพน้ำนมก่อนรีด และปัญหาการจัดการฟาร์ม ได้แก่ ด้านอาหาร ด้านพันธุ์ ด้านสุขภาพสัตว์ ด้านการบริหารจัดการ และราคาน้ำนมดิบที่ขายมีราคาถูก

1.2 เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมตามมาตรฐานปศุสัตว์อินทรีย์ พบว่า มีอายุช่วง 41-50 ปี จบการศึกษาระดับอนุปริญามากที่สุด ประสบการณ์การเลี้ยงเฉลี่ย 11.6 ปี นิยมเลี้ยงโคนมสายพันธุ์ลูกผสมโฮลสไตน์-ฟรีเชียน มีพื้นที่ฟาร์มเฉลี่ย 4,400.0 ตารางวา ฟาร์มสร้างตามมาตรฐานฟาร์มโคนม เน้นการสร้างโรงเรือนแม่โครีดนม เลี้ยงโคด้วยอาหารข้นผสมอาหารหยาบ รีดนมแม่โคด้วยเครื่องรีดนม มีการตรวจสอบคุณภาพน้ำนมก่อนรีด การจัดการฟาร์มตามมาตรฐานปศุสัตว์อินทรีย์ ที่มีทั้งหมด 8 ด้าน พบว่า ด้านแหล่งที่มาของสัตว์ การจัดการอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนด้านการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตให้เป็นระบบปศุสัตว์อินทรีย์ อาหารสัตว์ สุขภาพสัตว์ การจัดการฟาร์ม โรงเรือนและการปล่อยเลี้ยง ของเสีย และการจัดเก็บบันทึกข้อมูลการจัดการอยู่ในระดับมาก และในการเลี้ยงโคนมตามมาตรฐานปศุสัตว์อินทรีย์ทางฟาร์มมีปัญหาการจัดการฟาร์ม ได้แก่ ด้านอาหารที่เป็นอาหารอินทรีย์หาซื้อได้ยากและมีราคาสูง

2. อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยแบ่งเป็น 4 ตอน ตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกร

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมทั่วไป พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุอยู่ช่วงระหว่าง 31-50 ปี โดยมีอายุเฉลี่ย 46.3 ปี อายุผู้เลี้ยงต่ำสุด 20 ปี อายุสูงสุด 70 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษามากที่สุด รองลงมาคือมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวนแรงงานในครัวเรือนที่เลี้ยงโคนมเฉลี่ย 2 คน น้อยที่สุด 1 คน และมากที่สุด 6 คน ผู้เลี้ยงโคนมมีประสบการณ์ในการเลี้ยงเฉลี่ย 11.7 ปี น้อยสุด 1 ปี และมากที่สุด 30 ปี เหตุผลที่เลี้ยงโคนมเพราะเกษตรกรคิดว่าเป็นอาชีพที่มั่นคง และได้ค่าตอบแทนสูงเมื่อเทียบกับอาชีพอื่นๆ ในท้องถิ่น สอดคล้องกับการศึกษาของธนจินต์ สุนทรกุล (2546); ธีรชัย หายทุกข์ (2556) กล่าวว่าในการเลี้ยงสัตว์เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นแบบปล่อยหรือแบบยืนคอก โดยเฉพาะโคเนื้อและโคนมในระบบฟาร์มเกษตรกรผู้เลี้ยงส่วนใหญ่อายุอยู่ในช่วงวัยทำงานและมีความมั่นคงในการปฏิบัติงาน คือ 30 ปีขึ้นไป ระดับการศึกษาไม่มีข้อจำกัด โดยเฉพาะการเลี้ยงโคนมส่วนใหญ่ใช้แรงงานในการเลี้ยงในครัวเรือน 1-2 คน คือสามีและภรรยาช่วยกันบริหารจัดการ อาชีพนี้ยังได้รับการสืบทอดจากรุ่นพ่อแม่ที่มีความมั่นคงในระดับหนึ่ง ทำให้ผู้เลี้ยงมีประสบการณ์ในการเลี้ยงสูง

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมตามมาตรฐานปศุสัตว์อินทรีย์ พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุอยู่ช่วงระหว่าง 41-50 ปี โดยมีอายุเฉลี่ย 43.3 ปี อายุผู้เลี้ยงต่ำสุด 34 ปี อายุสูงสุด 52 ปี จบการศึกษาระดับอนุปริญญา/ปวส. มากที่สุด รองลงมาคือระดับปริญญาตรี จำนวนแรงงานในครัวเรือนที่เลี้ยงโคนมเฉลี่ย 1.5 คน น้อยที่สุด 1 คน และมากที่สุด 3 คน ผู้เลี้ยงโคนมมีประสบการณ์ในการเลี้ยงเฉลี่ย 11.6 ปี น้อยสุด 10 ปี และมากที่สุด 24 ปี เหตุผลที่เลี้ยงโคนมเพราะเกษตรกรคิดว่าเป็นอาชีพที่มั่นคง และได้รับการส่งเสริมการเลี้ยง จากข้อมูลเห็นได้ว่าการเลี้ยงโคนมในระบบอินทรีย์ผู้เลี้ยงมีช่วงอายุที่มากกว่าการเลี้ยงโคนมทั่วไป การศึกษาสูงกว่า มีประสบการณ์มากกว่า เป็นเพราะอาชีพการเลี้ยงโคนมอินทรีย์เป็นรูปแบบการเลี้ยงที่พัฒนามาจากการเลี้ยงโคนมทั่วไป โดยที่ผู้เลี้ยงโคนมทั่วไปได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่น ที่เห็นได้ชัดคือระดับการศึกษาเนื่องจากการศึกษาที่สูงกว่ามีผลต่อการเข้าถึงระบบสารสนเทศทางการเกษตรมากกว่าอีกทั้งมีทักษะในการรับรู้มากกว่า ทำให้ใช้ประสบการณ์ประสบการณ์ที่มากกว่าในการเลี้ยงโคนมอินทรีย์ สอดคล้องกับการศึกษาของ ประเสริฐ โพธิ์กาด (2554); ภัคกัญญา โสมภีร์ (2544); มณฑิลา พุทธาคำ และคณะ (2553); ศูนย์ปศุสัตว์อินทรีย์ (2553) กล่าวว่า การเลี้ยงสัตว์อินทรีย์เช่น

โคเนื้อและโคนมผู้เลี้ยง (เกษตรกร) ส่วนใหญ่เริ่มต้นจากการเลี้ยงระบบทั่วไปอาศัยประสบการณ์ และการส่งเสริมจากหน่วยงานต่างๆ จึงพัฒนามาเป็นการเลี้ยงแบบอินทรีย์

ตอนที่ 2 การจัดการการเลี้ยงโคนม

การจัดการการเลี้ยงของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในระบบการเลี้ยงทั่วไป ส่วนใหญ่เลี้ยงโคนมพันธุ์ลูกผสมโฮลสไตน์-ฟรีเชียนมากที่สุด รองลงมาคือพันธุ์โฮลสไตน์-ฟรีเชียน เกษตรกรเลี้ยงโคนมทั้งในพื้นที่ลุ่มสลับพื้นที่ดอนตามพื้นที่ของตน ส่วนใหญ่มีพื้นที่ฟาร์มเฉลี่ย 1,057.3 ตารางวา ในพื้นที่ฟาร์มสร้างตามมาตรฐานฟาร์มโคนมมากกว่าการสร้างแบบเป็นเพิงง่ายๆ ส่วนใหญ่นำมาสร้างโรงเรือนสำหรับแม่โครีดนม รองลงมาคือโรงเรือนลูกโค แต่ไม่มีการสร้างโรงเรือนคัดแยกโคนมที่ป่วย เกษตรกรเลี้ยงโคนมด้วยอาหารข้นและอาหารหยาบมากกว่าการให้อาหารข้นหรืออาหารหยาบเพียงอย่างเดียว การรีดนมแม่โคเกษตรกรนิยมใช้เครื่องรีดนมมากกว่าการใช้มือรีด ซึ่งก่อนมีการรีดทำการตรวจสอบคุณภาพน้ำนมทุกครั้ง คือการตรวจสอบโรคเต้านมอักเสบ เมื่อรีดเสร็จบรรจุในถังจนส่งรอให้รถมารับมากกว่าการส่งเองยังโรงรับซื้อน้ำนม แต่มีบางส่วนที่ส่งด้วยตนเอง จากข้อมูลเห็นได้ว่าการเลี้ยงโคนมทั่วไปนิยมเลี้ยงโคนมสายพันธุ์ลูกผสมโฮลสไตน์-ฟรีเชียน เนื่องจากเป็นพันธุ์ที่นิยมเลี้ยงในประเทศไทย เพราะว่าได้มีการปรับปรุงพันธุ์ให้เหมาะสมกับประเทศไทย ในการเลี้ยงโคนมแบบทั่วไปไม่ได้จำกัดรูปแบบโรงเรือนจึงเห็นได้ว่ามีบางส่วนที่เลี้ยงด้วยโรงเรือนแบบง่ายๆ ซึ่งสิ่งที่สำคัญที่สุดคือการตรวจสอบคุณภาพน้ำนม ซึ่งเกษตรกรได้ปฏิบัติตามมาตรฐานการจัดการคุณภาพน้ำนม สอดคล้องกับการศึกษาของ ประเสริฐ โพธิ์ภาค (2554); สุวันจักรี ดอนไสว และเมธิ ырจันท์ศรี (2551) กล่าวว่า โคนมที่นิยมเลี้ยงในประเทศไทยคือพันธุ์ลูกผสมโฮลสไตน์-ฟรีเชียน ในการเลี้ยงนิยมเลี้ยงด้วยอาหารข้นผสมกับอาหารหยาบเนื่องจากให้คุณภาพน้ำนมที่ดีกว่าการเลี้ยงด้วยอย่างเดียวใดอย่างหนึ่ง โดยนิยมปล่อยเลี้ยงสลับกับการขังตามสภาพพื้นที่ฟาร์มของตน ก่อนรีดนมต้องมีการตรวจโรคเต้านมอักเสบ ถ้าไม่ตรวจน้ำนมเมื่อถึงสถานที่รับซื้อน้ำนมทำการตรวจสอบแล้วหากพบโรคเต้านมอักเสบ ทางสถานที่รับซื้อน้ำนมดำเนินการส่งน้ำนมกลับ

การจัดการการเลี้ยงของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมตามมาตรฐานปศุสัตว์อินทรีย์ ส่วนใหญ่เลี้ยงโคนมสายพันธุ์ลูกผสมโฮลสไตน์-ฟรีเชียนมากที่สุด รองลงมาคือพันธุ์โฮลสไตน์-ฟรีเชียน เกษตรกรเลี้ยงโคนมทั้งในพื้นที่ลุ่มสลับพื้นที่ดอนตามพื้นที่ของตน แต่ไม่มีการเลี้ยงในพื้นที่ลุ่มอย่างเดียว ส่วนใหญ่มีพื้นที่ฟาร์มเฉลี่ย 4,400.0 ตารางวา ในพื้นที่ฟาร์มสร้างตามมาตรฐานฟาร์มโคนมทั้งหมด ส่วนใหญ่นำมาสร้างโรงเรือนสำหรับแม่โครีดนม และมีการสร้างโรงเรือนคัดแยกโคนมที่ป่วยออกจากโคนมปกติ เกษตรกรเลี้ยงโคนมด้วยอาหารข้นผสมอาหารหยาบที่เป็นไปตามมาตรฐานอาหารอินทรีย์ ไม่มีการให้อาหารข้นหรืออาหารหยาบเพียงอย่างเดียว การรีดนมแม่โค

เกษตรกรนิยมใช้เครื่องรีดนมมากกว่าการใช้มือรีด ซึ่งก่อนมีการรีดทำการตรวจสอบคุณภาพนํ้านมทุกครั้ง เมื่อรีดเสร็จบรรจุในถังขนส่งรอให้รถมารับมากกว่าการส่งเองยังโรงรับซื้อนํ้านม จากข้อมูลเห็นว่าเกษตรกรฟาร์มโคนมอินทรีย์นิยมเลี้ยงพันธุ์ลูกผสมโฮลสไตน์-ฟรีเชียนที่ผลิตในระบบอินทรีย์ เกษตรกรเลี้ยงรูปแบบนี้มีประสบการณ์ในการเลี้ยงสูง ฟาร์มมีขนาดใหญ่เห็นได้จากขนาดพื้นที่ฟาร์มและจำนวนสมาชิกน้อยราย การปฏิบัติเป็นในการจัดการฟาร์มโคนมเป็นไปตามกรอบอินทรีย์ สอดคล้องกับการศึกษาของศูนย์ปศุสัตว์อินทรีย์ (2553); ณพคุณ สวนประเสริฐ (2545) กล่าวว่า การเลี้ยงโคนมอินทรีย์ต้องมาจากเลี้ยงที่เป็นอินทรีย์ ในกระบวนการจัดการนํ้านมต้องมีการตรวจสอบคุณภาพนํ้านมทุกครั้งก่อนส่งไปโรงรับซื้อนํ้านม เมื่อนํ้านมไปยังโรงรับซื้อเจ้าหน้าที่ทำการตรวจสอบซ้ำ คือตรวจหาโรคเต้านมอักเสบที่เพิ่มเติมคือปริมาณนํ้าในนํ้านม และตรวจหายาปฏิชีวนะในนํ้านมอินทรีย์หากพบดำเนินการส่งนํ้านมกลับและอาจจะมีการจ่ายค่าปรับตามระเบียบข้อบังคับของสหกรณ์หรือกลุ่มนั้นๆ

ตอนที่ 3 การจัดการฟาร์มตามมาตรฐานปศุสัตว์อินทรีย์

การจัดการฟาร์มของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมตามมาตรฐานปศุสัตว์อินทรีย์ พบว่าด้านแหล่งที่มาของสัตว์ เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมตามมาตรฐานปศุสัตว์อินทรีย์ พบว่า โคนมที่เลี้ยงเกิดในฟาร์มตนเอง ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย= 4.78) การปรับเปลี่ยนระบบการผลิตให้เป็นระบบปศุสัตว์อินทรีย์ การปรับเปลี่ยนระบบการผลิตให้เป็นระบบปศุสัตว์อินทรีย์โดยรวม เกษตรกรสามารถปฏิบัติได้ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย= 4.17) อาหารสัตว์ เกษตรกร มีการจัดการด้านอาหารสัตว์โดยรวม เกษตรกรสามารถปฏิบัติได้ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย= 3.89) การจัดการด้านสุขภาพสัตว์ เกษตรกรมีการจัดการด้านสุขภาพสัตว์โดยรวม เกษตรกรสามารถปฏิบัติได้ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย= 4.27) การจัดการฟาร์ม เกษตรกรมีการจัดการฟาร์ม เกษตรกรสามารถปฏิบัติได้ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย= 3.72) โรงเรือนและการเลี้ยงปล่อย เกษตรกรมีการจัดการโรงเรือนและการเลี้ยงปล่อยโดยรวม เกษตรกรสามารถปฏิบัติได้ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย= 4.26) การจัดการของเสีย เกษตรกรมีการจัดการของเสียโดยรวม เกษตรกรสามารถปฏิบัติได้ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย= 3.83) การจัดเก็บบันทึกข้อมูล เกษตรกรมีการจัดเก็บบันทึกข้อมูลโดยรวม เกษตรกรสามารถปฏิบัติได้ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย= 4.04) จากข้อมูลเห็นว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมอินทรีย์มีการผลิตนํ้านมอินทรีย์ได้เป็นไปตามแนวทางการผลิตตามมาตรฐานอินทรีย์ในระดับมากขึ้นไป อาจเป็นเพราะเกษตรกรมีความตระหนักหรือเห็นความสำคัญต่อความปลอดภัยของผู้บริโภคและผู้ผลิตเอง สิ่งที่ต้องปรับแก้คือเกษตรกรควรปรับให้ระดับมาตรฐานที่ได้รับให้อยู่ในระดับดีมากทุกประเด็นสอดคล้องกับการศึกษาของศูนย์ปศุสัตว์อินทรีย์ (2553) กล่าวว่าผู้เลี้ยงโคนมจัดการเลี้ยงโคที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อมและสวัสดิภาพสัตว์ ให้สัตว์มีความเครียดน้อยที่สุด เพื่อสุขภาพแข็งแรง มีภูมิคุ้มกันโรค โดย

จัดการให้แม่โคมีความสุขที่ได้เดินเตะเล็มหญ้าในแปลงหญ้าที่ไม่ได้ใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีใดๆ แต่ใช้ปุ๋ยหมักมูลสัตว์เป็นเวลานาน เสริมด้วยอาหารชั้นอินทรีย์เล็กน้อยจากวัตถุดิบที่ปลอด GMOs และการจัดการฟาร์มที่ดี ด้วยการจัดการเลี้ยงไม่หนาแน่นพอเหมาะกับพื้นที่มีคอก นอน โปรง โลง สะอาด มีพื้นที่กลางแจ้งออกก้าง ทุกขั้นตอนการเลี้ยงดูและการรีดนม หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมี ยา และเวชภัณฑ์เคมีสังเคราะห์ รักษาความหลากหลายทางชีวภาพของพืชและสัตว์ประจำถิ่น เช่น พืชสมุนไพร นก ไก่พื้นเมืองคอยจิกกินเห็บและไข่พยาธิ สำหรับการแปรรูปน้ำนมอินทรีย์นั้นต้องมาจากโรงงานที่มีกระบวนการควบคุมการปะปนและปนเปื้อนสารเคมีและน้ำนมปกติและคงความเป็นอินทรีย์ตลอดการผลิตถึงการจัดจำหน่ายรวมทั้งปฏิบัติตามมาตรฐานความปลอดภัยของอาหาร และมีการตรวจรับรองตามมาตรฐานปศุสัตว์อินทรีย์ จากข้อมูลข้างต้นเห็นได้ว่าการจัดการการผลิตเกษตรได้จัดการให้เป็นไปตามระบบโคนมอินทรีย์ได้อย่างเหมาะสมทำให้เกษตรกรประสบผลสำเร็จในการเลี้ยงโคนมอินทรีย์

ตอนที่ 4 ปัญหาในการจัดการฟาร์มโคนม

การจัดการฟาร์มของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในระบบการเลี้ยงทั่วไป พบว่า มีปัญหาด้านการจัดการฟาร์มโคนม ด้านอาหารด้านอาหารขาดความรู้ในการให้อาหารที่มีปริมาณและคุณภาพที่เพียงพอต่อความต้องการของโคในแต่ละช่วงอายุ ด้านพันธุ์โคนม มีปัญหาด้านการซื้อลูกโคที่มีราคาแพง ด้านอาหารโคนม มีปัญหาในด้านอาหารโคนมทั่วไปมีราคาสูง ด้านสุขภาพสัตว์ มีปัญหาในการเกิดโรคระบาดในโคนม และด้านการบริหารจัดการ มีปัญหาในด้านราคาน้ำนมดิบที่ขายมี ราคาถูก สอดคล้องกับการศึกษาของประเสริฐ โพธิ์ภาค (2554) กล่าวว่าพันธุ์โคนมมีความสำคัญต่อการผลิตน้ำนมจึงต้องมีการเลือกอย่างเหมาะสม และอาหารก็เป็นปัจจัยที่สำคัญในการเลี้ยงโคนมเนื่องจากต้นทุนไม่น้อยกว่า 50 เปอร์เซ็นต์มาจากอาหาร การจัดการอาหารที่ดี เช่นการให้อาหารพอเหมาะ ให้เหมาะสมตามช่วงอายุ หากอาหารมีคุณภาพดีตามเกณฑ์โภชนะจะทำให้เกิดสมดุลในการเลี้ยงโคนม และการแปรรูปวัตถุดิบอาหารสัตว์ให้มีค่าโภชนะมากขึ้นก็เป็นแนวทางลดต้นทุนได้อีกทางหนึ่ง

การจัดการฟาร์มของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมตามมาตรฐานปศุสัตว์อินทรีย์ พบว่า มีปัญหาในด้านอาหารที่อาหารอินทรีย์หาซื้อได้ยาก อาหารอินทรีย์มีราคาสูงและไม่สามารถผลิตอาหารอินทรีย์ได้ ปัญหาดังกล่าวเป็นตัวหลักในการเลี้ยงสัตว์อินทรีย์ดังนั้นเกษตรกรควรหาวิธีการผลิตอาหารอินทรีย์ขึ้นเอง เช่นการให้โคนมกินหญ้าที่ผลิตเองในระบบอินทรีย์ หรือนำหญ้าอินทรีย์ทำการเพิ่มค่าโภชนะด้วยวิธีการต่างๆ อาจมีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างอำนาจต่อรองการสั่งซื้อวัตถุดิบหรืออาหารในปริมาณมากจะได้มีราคาต่ำลง สอดคล้องกับคำกล่าวของศูนย์ปศุสัตว์อินทรีย์ (2553); สมนึก ถัมเจริญ (2557) ที่ว่าการผลิตขุนโคในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีปัญหาเรื่องวัตถุดิบ

อาหารสัตว์ เกษตรกรจึงมีการรวมกลุ่มในการสร้างอำนาจต่อรองและเลือกที่จะผลิตอาหารเองบางส่วน

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะในการจัดการฟาร์ม

3.1.1 การจัดการฟาร์มของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในระบบการเลี้ยงทั่วไป จากปัญหาในการจัดการฟาร์มด้านอาหาร ด้านพันธุ์ ด้านสุขภาพสัตว์ ด้านการบริหารจัดการ และราคาน้ำนมดิบที่ขายมีราคาถูก สามารถเสนอแนะได้ดังนี้ ปัญหาด้านอาหาร เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการขายน้ำนมดิบ เนื่องจากต้นทุนการผลิตร้อยละ 50-60 มาจากค่าอาหาร ถ้าฟาร์มจัดการให้ราคาอาหารต่ำลงย่อมส่งผลให้ต้นทุนต่ำลงเช่นกัน ปัญหาที่พบคือผู้เลี้ยงหรือฟาร์มขาดความรู้ในการจัดการอาหาร โคนมแต่ละช่วงอายุสัตว์ (ให้อาหารไม่ตรงกับช่วงอายุ) ในการนี้ปัจจัยหลายๆด้านมีผล เช่นการเข้าถึงวิชาการ การยอมรับเทคโนโลยีหรือวิธีการเลี้ยงใหม่ๆ รวมทั้งช่วงอายุ ทั้งนี้เกษตรกรต้องหาความรู้ด้านนี้ในการจัดการการเลี้ยงเพื่อให้ต้นทุนต่ำลง กลุ่มหรือรัฐต้องมีส่วนช่วยให้ข้อมูล อบรมเชิงปฏิบัติการในการจัดการอาหารสัตว์ให้เหมาะสม รวมถึงการอบรมด้านการจัดการอาหารสัตว์ เช่นการเพิ่มโภชนาในอาหารสัตว์ ได้แก่ การทำหญ้าหมัก การเก็บรักษาพืชอาหารสัตว์ ช่วงอายุการเก็บเกี่ยวพืชอาหารสัตว์ที่เหมาะสม การทำอาหาร TMR รวมถึงวิธีการผลิตอาหารสัตว์ใช้เอง หากผู้เลี้ยงมีทักษะเหล่านี้ฟาร์มสามารถลดต้นทุนการผลิตได้ระดับหนึ่ง ด้านพันธุ์สัตว์ ฟาร์มมองว่าพันธุ์ที่ใช้อยู่เป็นลูกผสม ถ้าได้พันธุ์แท้จะทำให้ผลิตน้ำนมมากกว่าเดิม แต่ทางฟาร์มลืมนึกว่าการใช้พันธุ์แท้ที่มาจากเมืองหนาวอาจต้องนำเข้าหรือใช้เทคโนโลยีในการจัดการอุณหภูมิให้เหมาะสม ถ้าใช้สายพันธุ์แท้อาจทำให้โคเป็นโรคตายเฉดได้ พันธุ์ที่เหมาะสมในประเทศไทยหรือสายพันธุ์ลูกผสมที่มีการปรับให้เข้ากับภูมิอากาศประเทศไทย ทั้งนี้รัฐหรือกลุ่มเกษตรกรควรให้ข้อมูลทางวิชาการด้านสายพันธุ์แก่เกษตรกร ด้านสุขภาพ ส่วนใหญ่พบปัญหาโรคเต้านมอักเสบ จากข้อมูลการจัดการฟาร์มทางฟาร์มไม่ให้ความสำคัญด้านสุขภาพะในฟาร์มมากนัก โดยเฉพาะความสะอาด ต้องมีการจัดการฟาร์มให้เป็นไปตามมาตรฐานการจัดการฟาร์มสัตว์ และอีกประการเมื่อพบสัตว์ป่วยหรือเกิดโรค ควรทำการแยกออกจากฝูง แต่ฟาร์มไม่มีโรงเรือนแยกสัตว์ป่วย จึงแนะนำให้สร้างเพื่อกักสัตว์ป่วยออกจากฝูง ภาครัฐควรมีการตรวจสอบการจัดการฟาร์มของเกษตรกรอย่างสม่ำเสมอ และการเข้ามาให้ความรู้และตรวจสอบสุขภาพสัตว์ และทางฟาร์มควรนำระบบ GAP ฟาร์มโคนมมาใช้อย่างจริงจัง

3.1.2 การจัดการฟาร์มของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมตามมาตรฐานปศุสัตว์อินทรีย์

ปัญหาการจัดการฟาร์มพบด้านอาหารที่เป็นอาหารอินทรีย์หาซื้อได้ยาก อาหารอินทรีย์มีราคาสูง และไม่สามารถผลิตอาหารอินทรีย์ได้ จากข้อมูลเสนอแนะได้ว่าทางฟาร์มควรมีการหาแนวทางในการลดการซื้ออาหารสัตว์อินทรีย์จากผู้ค้าให้น้อยลง เนื่องจากโคนมเป็นสัตว์เคี้ยวเอื้องที่ต้องการหญ้าเป็นแหล่งอาหารหลักจากข้อมูลเห็นได้ว่าฟาร์มโคนมอินทรีย์มีพื้นที่มากส่วนใหญ่เป็นแปลงหญ้า แต่ฟาร์มยังขาดอาหารสัตว์อินทรีย์ในช่วงฤดูร้อน (หน้าแล้ง) จากสาเหตุนี้เห็นได้ว่าฟาร์มไม่มีการจัดการที่ดีพอ ทางฟาร์มควรมหาความรู้ด้านการจัดการอาหารสัตว์เช่นเดียวกับฟาร์มโคนมทั่วไป และฟาร์มอาจมองหาแหล่งอาหารสัตว์อินทรีย์มีการรวมกลุ่มซื้อเพิ่มเพื่อสร้างอำนาจต่อรองด้านราคา รัฐควรเข้ามาสนับสนุนการผลิตน้ำนมอินทรีย์ให้มากขึ้น และรัฐบาลอาจเป็นคนกลางในการให้นโยบายในการผลิตเกษตรอินทรีย์กับหน่วยงานภาครัฐเพื่อการเพิ่มพื้นที่อินทรีย์ ถ้ามีความจริงจัง ด้านนโยบายอาจส่งผลให้ราคาอาหารสัตว์อินทรีย์ถูกลง

3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการวิจัยโดยเน้นให้ศึกษาเฉพาะแบบเจาะกลุ่ม เพื่อรวบรวมข้อมูลแบบเจาะลึกได้มากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การวางแผนการพัฒนารูปแบบการผลิต การจัดการ และการตลาดของปศุสัตว์อินทรีย์ที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น และควรศึกษาเปรียบเทียบการจัดการการเลี้ยงโคนมทั่วไปหรือตามมาตรฐานปศุสัตว์อินทรีย์ของเกษตรกรในภาคอื่นๆ ที่อยู่ในแต่ละภูมิภาค เพื่อเปรียบเทียบผลและนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติพัฒนาต่อไป ซึ่งหากมีการขยายการวิจัยให้ครอบคลุมแล้วนำผลมาพิจารณา ก็จะสามารถกำหนดแนวทางปฏิบัติได้สอดคล้องยิ่งขึ้น